

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФЕДУНІВ АНАТОЛІЙ ДМИТРОВИЧ

УДК 349.3

**ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДАННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПОСЛУГ
ГРОМАДЯНАМ ПОХИЛОГО ВІКУ**

Спеціальність 12.00.05 – трудове право;
право соціального забезпечення

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2015

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник:

кандидат юридичних наук,
КИСЕЛЬОВА Олена Іванівна,
Сумський державний університет,
старший викладач кафедри
адміністративного, господарського права
та фінансово-економічної безпеки

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, доцент
МЕЛЬНИЧУК Наталія Олексіївна,
Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
професор кафедри трудового права
та права соціального забезпечення;

кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
ПОДОРОЖНИЙ Євген Юрійович,
Харківський національний університет
внутрішніх справ, доцент кафедри
адміністративного права та процесу.

Захист відбудеться 14 листопада 2015 року о 12-00 на засіданні спеціалізованої вченої ради К 08.727.03 Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26.

Автореферат розіслано «15» вересня 2015 року.

**Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т.М. Лежнєва

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах прогресуючого старіння населення та збільшення частки людей похилого віку в загальній структурі населення України на одне з перших місць виходить проблема забезпечення нашою державою дієвого соціального захисту зазначеної демографічної групи. Старість на законодавчому рівні в Україні визнана одним із соціальних ризиків та однією із підстав виникнення права на соціальне забезпечення, у структурі якого особливе місце займає право на соціальне обслуговування. Старість є важливим етапом життя кожної людини, коли відбувається переосмислення та підведення підсумків прожитого, а тому саме ефективність забезпечення гідного рівня життя та підтримка соціально-правового статусу літніх людей державою свідчить про цінність людського життя в цілому для держави в контексті визначених Конституцією України пріоритетів та своєрідним проявом діалогу поколінь.

Україна, проголосивши курс на наближення до країн Європейської спільноти, взяла на себе зобов'язання щодо втілення міжнародно-правових принципів, у тому числі й європейських нормативів, щодо забезпечення рівня життя своїх громадян похилого віку та створення дієвої системи соціального обслуговування. Крім того, Україна відповідно до конституційних норм визначається як соціальна держава, що зумовлює необхідність у дієвій реалізації її соціальної політики, яка насамперед проявляється у здійсненні соціального забезпечення всіх її громадян, у тому числі й громадян похилого віку. Багатоаспектність проявів соціальних ризиків детермінує комплексність галузі соціального забезпечення, виділення в її структурі інститутів, у тому числі й інституту соціального обслуговування людей похилого віку.

На сьогодні нормативно-правове регулювання соціального обслуговування громадян похилого віку в Україні, а також реалізація правових норм зазначеного інституту характеризуються низкою недоліків, наявністю численних правових колізій, а також організаційно-управлінських та фінансових проблем у наданні соціальних послуг літнім людям. Тому у зв'язку із зазначеним, на шляху до утвердження України як соціальної держави та наближення стандартів соціального захисту її громадян до міжнародного рівня мають велике значення дослідження стану нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг людям похилого віку та розробка подальших кроків щодо його вдосконалення, оскільки якість функціонування зазначеного інституту залежить від чіткості його нормативної регламентації, правового наповнення його норм, що, у свою чергу, залежить від теоретичних розробок і досліджень та впровадження прогресивних ідей і поглядів у законодавство. Наведене й зумовлює актуальність дисертаційного дослідження.

Загальні положення щодо нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг, а також практики його застосування досліджували такі науковці: В.С. Андреев, Є.І. Астрахан, В.А. Ачаркан, В.Я. Бурак, М.О. Буянова, Н.Б. Болотіна, Н.О. Вигдорчик, Т.З. Гарасимів, К.М. Гусов, В.М. Догадов, К.В. Дубич, М.Л. Захаров, А.Д. Зайкін, Р.І. Іванова, М.І. Іншин, О.І. Кисельова, Л.І. Лазор, О.Є. Мачульська, К.Ю. Мельник, Н.О. Мельничук, Є.Ю. Подорожній, С.М. Прилипко, С.М. Сивак, С.М. Синчук, І.М. Сирота, С.О. Сільченко, Н.М. Стаховська, Б.І. Сташків, О.В. Тищенко, Е.Г. Тучкова, М.Ю. Федорова, Я.М. Фогель, Н.М. Хуторян, Г.І. Чанишева, О.М. Ярошенко та ін. Проте в основному їх напрацювання спрямовані на вивчення загальних питань надання соціальних послуг та вивчення окремих недоліків у нормативно-правовому регулюванні даного питання. Наразі можна відзначити недостатнє дослідження науковцями саме специфіки надання соціальних послуг конкретно людям похилого віку, умов та порядку їх надання, і, як наслідок, відсутність належних і системних теоретичних напрацювань у даній сфері, чіткої понятійної бази.

Отже, нагальність дослідження нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні, уточнення понятійного апарату у даній сфері, а також розробка пропозицій щодо подальшого вдосконалення досліджуваного правового інституту призводять до необхідності здійснення даного дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана на кафедрі цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ відповідно до Пріоритетних напрямів розвитку правової науки на 2011-2015 рр., затверджених постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 24.09.2010 р. № 14-10, та у межах загальноуніверситетської наукової теми «Актуальні проблеми державотворення, правотворення та правозастосування» (державний реєстраційний номер 0112U003550), затвердженої 28.05.2012 р, і теми кафедри цивільно-правових дисциплін «Проблеми здійснення та захисту прав і свобод суб'єктів цивільних, трудових та природоресурсних правовідносин» (протокол № 2 від 22.08.2014 р.).

Мета і задачі дослідження. *Мета* дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на підставі системного аналізу теоретико-правових засад надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні, а також науково-теоретичних розробок та практичного втілення даного питання визначити реальний стан правового регулювання соціального обслуговування літніх людей в Україні, виявити його проблеми і недоліки, сформулювати власні пропозиції щодо напрямків подальшого розвитку нормативно-правового регулювання даного правового інституту.

Для досягнення зазначеної мети необхідно вирішити наступні дослідницькі задачі:

– розкрити зміст поняття «соціально-правовий статус громадянина похилого віку» та сучасний зміст права на соціальне обслуговування громадянина похилого віку;

– дослідити правову природу соціальних послуг та висвітлити їхню роль у підтримці соціально-правового статусу громадянина похилого віку в Україні; надати визначення поняттю «соціальні послуги»;

– проаналізувати сучасний стан нормативно-правового регулювання відносин з надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні;

– виділити принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні та здійснити їх характеристику;

– виокремити види та форми надання соціальних послуг людям похилого віку в системі соціального захисту України;

– охарактеризувати підстави, умови та порядок надання соціальних послуг громадянам похилого віку;

– виявити проблеми нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні;

– виявити перспективи розвитку нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні та розробити пропозиції щодо подальшого його вдосконалення.

Об'єктом дослідження виступають суспільні відносини, що виникають у процесі здійснення соціального обслуговування громадян похилого віку.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні проблеми правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційної роботи складають як загальнонаукові, так і спеціальні методи, які в своїй сукупності дозволили комплексно дослідити та вирішити поставлені задачі, а також зробити обґрунтовані висновки та винести пропозиції щодо вирішення досліджуваного питання та вдосконалення законодавства в сфері надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

Статистичний метод сприяв аналізу практичного застосування законодавства з надання соціальних послуг в Україні (підрозд. 2.3; 3.1). Діалектичний та системний методи були використані під час дослідження сучасного стану законодавства України у сфері надання соціальних послуг громадянам похилого віку, а також відповідного зарубіжного досвіду та визначення можливості використання його в Україні (підрозд. 1.3; 2.3). Системно-структурний, формально-логічний і порівняльно-правовий застосовувалися у процесі визначення комплексу нормативно-правових засобів та заходів, за допомогою яких з'ясовано категоріально-понятійний апарат у досліджуваній темі, визначено систему принципів надання соціальних послуг громадянам похилого віку, види соціальних послуг для громадян похилого віку та форми їх надання (підрозд. 1.1; 1.2; 2.1; 2.2). Застосування структурно-логічного методу та моделювання дозволили виявити основні

проблеми правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні та виявити сучасні тенденції та перспективи його розвитку (підрозд. 3.1; 3.2).

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є першим комплексним науковим дослідженням у науці соціального забезпечення теоретичних та практичних проблем правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку. У результаті проведеної роботи сформульовано нові наукові положення та висновки, які запропоновані здобувачем особисто. Основні з них такі:

уперше:

– визначено зміст поняття «право на соціальне обслуговування громадянина похилого віку» за інтегральним підходом, яке, відповідно, включає в себе наступні правомочності: (а) власні дії щодо звернення до суб'єктів, які надають соціальні послуги; (б) право на вимогу до суб'єкта, який надає соціальні послуги; (в) право користуватися обраною соціальною послугою; (г) право захищати своє право на соціальне обслуговування за допомогою звернення до компетентних суб'єктів (вищестоящих організацій чи суду);

– нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні визначено як зовнішню форму вираження правових норм, що закріплюють межі реалізації права особи похилого віку на отримання соціальних послуг, порядок, підстави, умови та процедуру, основні принципи та засади їх надання, а також систему органів та посадових осіб, уповноважених надавати соціальні послуги такій категорії осіб, та їх правомочності у даній сфері;

– здійснено класифікацію проблем нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку на (а) проблеми, що впливають з нормативного регулювання даного питання та (б) проблеми, що виникають під час реалізації права громадянина похилого віку на соціальне обслуговування. Також класифіковано проблеми за їх характером на фінансові, організаційні, інформаційні, психологічні та нормативно-правові;

удосконалено:

– класифікацію соціальних послуг громадянам похилого віку та запропоновано здійснювати її за наступними критеріями: 1) за способом їх надання: такі, що надаються (а) структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування вдома, (б) безпосередньо в структурних підрозділах територіального центру соціального обслуговування; 2) за ознакою суб'єкта надання соціальних послуг: такі, що надаються державними органами, органами місцевого самоврядування, недержавними суб'єктами; 3) за ознакою необхідності прийняття індивідуально-правового акта та наявністю елемента реалізації владних повноважень під час надання соціальної послуги: (а) адміністративна соціальна послуга, (б) соціальна послуга без ознак

адміністративної; 4) за ознакою системності та часового проміжку надання відповідної соціальної послуги: на такі, що надаються (а) одноразово під час звернення, (б) систематично протягом певного періоду;

– визначення поняття правового статусу громадянина похилого віку, до основних ознак якого віднесено те, що це частина його загального правового статусу, яка виявляється у системі прав, свобод, обов'язків та принципів, що належать громадянину похилого віку, які відображають характер його правового зв'язку з державою, отримали своє нормативно-правове закріплення у чинній системі нормативно-правового регулювання, та, відповідно, дотримання яких гарантується державою, що є основою для загального становища громадянина похилого віку в державі;

– розуміння поняття «принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні», зокрема його визначено як положення, ідеї та засади, що у найбільш загальному та цілісному вигляді виражають ту міру свободи та справедливості, яка втілена у досліджуваному правовому інституті, а також його правову специфіку, що полягає у верховенстві ідей етики та гуманності, забезпеченні індивідуального підходу до вирішення проблем кожної людини похилого віку;

дістали подальшого розвитку:

– розуміння права на соціальне обслуговування громадянина похилого віку шляхом аналізу його змістового наповнення та визначення того, що право на соціальне обслуговування не зводиться лише до фактичного права на отримання певної сукупності соціальних послуг, а важливими його складовими є також права на конфіденційність, гуманність, відкритість та прозорість у наданні соціальної послуги, а також отримання соціального обслуговування відповідно до визначених державою стандартів якості, що є невід'ємними елементами у характеристиці даного соціального права;

– розуміння поняття та сутності соціальної послуги громадянам похилого віку, на підставі аналізу яких запропоновано виділити наступні суттєві ознаки: (1) соціальний характер; (2) відсутність мети отримання прибутку в суб'єктів, які надають соціальні послуги; (3) особлива адресна (суб'єктна) спрямованість; (4) документальна закріпленість;

– розробки щодо подальшого вдосконалення нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні, серед яких наступні: (а) удосконалення нормативно-правової бази, що регулює дане питання (в тому числі, запропоновано розробити та прийняти Кодекс соціального обслуговування людей похилого віку в Україні); (б) забезпечення децентралізації у системі надання соціальних послуг; (в) розширення переліку соціальних послуг та вдосконалення індивідуального підходу при їх наданні; (г) удосконалення механізму здійснення соціального замовлення; (г) підвищення кваліфікації соціальних працівників, які надають соціальні послуги; (д) запровадження можливості реалізувати право на отримання

соціальної послуги за допомогою звернення із електронними заявами на офіційних сайтах суб'єктів, які надають соціальні послуги; (е) проведення органами державної влади, органами місцевого самоврядування інформаційно-роз'яснювальної роботи серед літнього населення України; (є) проведення конференцій, з'їздів, «круглих столів» за участю представників центральних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, недержавних організацій, громадських організацій та безпосередньо осіб похилого віку з метою обговорення існуючих проблем у наданні соціальних послуг та подальшої розробки пропозицій щодо їх подолання.

Практичне значення одержаних результатів полягає у тому, що положення, отримані в результаті проведеного в дисертації дослідження, можуть бути використані:

а) у науково-дослідницькій роботі – для подальших загальних і спеціальних наукових досліджень правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні;

б) у правотворчості – у процесі розробки й удосконалення вітчизняного законодавства, що регулює відносини у сфері соціального обслуговування громадян похилого віку в Україні; при розробці стратегій державного й суспільного розвитку, державних стандартів у сфері соціального обслуговування людей похилого віку, під час складання кваліфікаційних характеристик для соціальних працівників;

в) у правозастосуванні – під час пов'язаної із тлумаченням та застосуванням правових норм діяльності соціальних працівників, соціальних установ, організацій та інших суб'єктів щодо соціального обслуговування громадян похилого віку;

г) у навчальному процесі – під час вивчення в юридичних освітніх закладах навчальної дисципліни «Право соціального забезпечення в Україні», підготовки робочих програм і планів, написання підручників, навчальних посібників, курсів лекцій, а також у науково-дослідницькій роботі студентів, слухачів і курсантів.

Апробація результатів дисертації. Підсумки розробки проблеми в цілому, окремі її аспекти, одержані узагальнення і висновки доповідалися дисертантом на засіданнях кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, а також були оприлюднені на всеукраїнських та міжнародних наукових заходах: міжнародній науково-практичній конференції «Дотримання прав людини: сучасний стан правового регулювання та перспективи його вдосконалення» (м. Київ, березень 2015 р.), науково-практичному семінарі «Адміністративно-правова протидія корупції» (м. Київ-Харків, лютий 2015 р.).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладені у восьми наукових працях, серед яких п'ять статей у наукових фахових виданнях

України, одна – у науковому періодичному виданні іноземної держави, а також тези двох доповідей на вказаних наукових заходах.

Структура та обсяг дисертації зумовлені предметом дослідження, його метою й задачами. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, які містять вісім підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 212 сторінок, з яких основного тексту – 193 сторінки. Список використаних джерел складається із 174 найменувань і займає 19 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми дослідження, її зв'язок з науковими планами та програмами, визначено мету і задачі, об'єкт і предмет, методи дослідження, сформульовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено відомості щодо апробації результатів дослідження, публікацій, структури й обсягу роботи.

Розділ 1 «Теоретико-правові засади соціального обслуговування громадян похилого віку» містить 3 підрозділи і присвячений дослідженню права на соціальне обслуговування як елемента соціально-правового статусу громадян похилого віку, визначенню правової природи соціальних послуг громадянам похилого віку, а також характеристиці стану нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

У підрозділі 1.1 *«Право на соціальне обслуговування як елемент соціально-правового статусу громадянина похилого віку»* розглянуто соціально-правовий статус громадянина похилого віку через його складові: правовий статус і соціальний. Під правовим статусом громадянина похилого віку запропоновано розуміти частину його загального правового статусу, яка виявляється в системі прав, свобод, обов'язків та принципів, що належать громадянину похилого віку, які відображають характер його правового зв'язку з державою, отримали своє нормативно-правове закріплення та, відповідно, дотримання яких гарантується державою. Соціальний же статус громадянина похилого віку – це поняття, яке характеризує роль та його місце в суспільстві, відображає характерний для кожної конкретної особи похилого віку перелік функцій, які вона здійснює у людській спільноті. Соціальний статус громадянина похилого віку, який фактично є його соціальною роллю в суспільстві, проявляється в соціальній активності такого громадянина, і визначає способи його самореалізації.

Здійснено класифікацію правових та соціальних статусів громадянина похилого віку за різними ознаками, в тому числі запропоновано класифікувати соціальні статуси за суб'єктом, який здійснює оцінку статусу

(на об'єктивний та суб'єктивний), та, як узагальнюючий підсумок, надано визначення поняттю «соціально-правовий статус громадянина похилого віку», під яким слід розуміти складову частину загального правового статусу особи, він характеризує правові зв'язки громадянина похилого віку з державою та державно організованим суспільством, що проявляється в сукупності правових норм, котрі закріплюють права, свободи й обов'язки літньої людини, визначають її місце в системі суспільних відносин і пріоритетну для неї систему соціальних функцій.

Також досліджено сутність права на соціальне обслуговування громадянина похилого віку та розкрито його зміст за описовим та інтегральним підходами.

Встановлено, що соціальне обслуговування громадян похилого віку в Україні являє собою один із видів соціального забезпечення громадян похилого віку як форми їх соціального захисту, що має на меті за допомогою ефективного надання соціальних послуг громадянам похилого віку забезпечити їх підтримку та задоволення основних життєвих потреб у самообслуговуванні.

У підрозділі 1.2 «Соціальні послуги: поняття, правова природа та роль у забезпеченні підтримки соціального статусу громадян похилого віку» досліджено правову природу послуги як загальної наукової категорії, а також соціальної послуги як її різновиду. Запропоновано під поняттям «послуга» розуміти конкретний вчинок, дію, роботу, яка надається або здійснюється однією особою для іншої з метою задоволення потреб останньої, що й визначає її економічну, культурну, психологічну, соціальну чи іншу цінність, яка споживається в процесі надання та не може бути накопичена або збережена.

Встановлено, що соціальні послуги характеризуються загальними рисами, які притаманні всім послугам, це зокрема: (1) синхронність надання та споживання; (2) відсутність матеріально вираженого результату; (3) надання послуги з визначеною метою для задоволення відповідних життєвих потреб. Наведено визначення поняття «соціальна послуга громадянам похилого віку в Україні» та виокремлено його спеціальні ознаки, характерні виключно для соціальної послуги людям похилого віку в Україні.

Визначено, що за допомогою соціальних послуг громадянин похилого віку отримує дієві механізми для вирішення власних побутових та організаційних проблем, які в силу свого віку не може подолати самотійно, а тому соціальну послугу не можна замінити будь-якими іншими формами соціального захисту.

У підрозділі 1.3 «Сучасний стан нормативно-правового забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку» розглянуто систему нормативно-правових актів (як міжнародно-правових, так і внутрішньодержавних), що регулюють надання соціальних послуг громадянам

похилого віку, наведено перелік міжнародних угод, договорів, пактів, конвенцій, згідно з якими відбувався розвиток інституту соціального обслуговування та які на даний час визначають міжнародні стандарти щодо надання соціальних послуг людям похилого віку, здійснена коротка характеристика їх окремих положень. Крім того, у порядку ієрархії за юридичною силою (закон, підзаконні акти – постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України, укази Президента України, нормативні акти міністерств, державних комітетів, відомств тощо) здійснено аналіз внутрішнього законодавства України, яким закріплено право громадянина похилого віку на соціальне обслуговування.

Відзначено достатній рівень розробки як на міжнародному рівні, так і у національному законодавстві України, нормативно-правового регулювання здійснення заходів щодо соціального захисту громадян похилого віку, значна частка серед яких належить соціальному обслуговуванню та наданню соціальних послуг даній категорії.

Розділ 2 «Соціальні послуги та особливості їх надання громадянам похилого віку» складається із 3-х підрозділів і присвячений детальному вивченню умов і порядку надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

У підрозділі 2.1 «Основні принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку» проаналізовано сутність та зміст поняття «принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні» та здійснено їх характеристику.

Виділено загальні риси, що характеризують принципи надання соціальних послуг, а саме: (а) засадничість; (б) сконцентрованість; (в) високий ступінь абстрагування; (г) внутрішня єдність і стабільність, (г) нормативна вираженість; а також спеціальні, властиві для принципів надання соціальних послуг громадянам похилого віку: (а) компромісність, (б) гуманістичне спрямування, (в) високий рівень диспозитивності.

З огляду на різноманітність принципів інституту соціального обслуговування громадян похилого віку в Україні проведена їх класифікація на загальні (доступності та відкритості, гуманності, законності, соціальної справедливості) і спеціальні (максимальної ефективності використання бюджетних та позабюджетних коштів суб'єктами, які надають соціальні послуги; забезпечення конфіденційності суб'єктами, які надають соціальні послуги; сприяння особам, що перебувають у складних життєвих обставинах, які вони не в змозі подолати за допомогою наявних засобів і можливостей; попередження виникнення складних життєвих обставин; створення умов для самостійного розв'язання життєвих проблем, що виникають; адресності та індивідуального підходу; добровільності вибору отримання чи відмови від надання соціальних послуг; дотримання суб'єктами, які надають соціальні

послуги, державних стандартів соціальних послуг, етичних норм і правил) та розкрито зміст і значення кожного принципу окремо.

У підрозділі 2.2 «Види соціальних послуг для громадян похилого віку та форми їх надання» проаналізовано законодавчо закріплену, а також запропоновану в теорії юридичної науки класифікацію соціальних послуг громадянам похилого віку на відповідні види за різними критеріями. Так, визначено, що загальноприйнятою є викладена на нормативно-правовому рівні класифікація соціальних послуг громадянам похилого віку на соціально-побутові, психологічні, соціально-педагогічні, соціально-медичні, соціально-економічні, юридичні, інформаційні, послуги з працевлаштування, які громадяни похилого віку можуть отримувати у двох формах: матеріальної допомоги або (та) соціального обслуговування. Наведені послуги, відповідно до законодавства, надаються як за місцем проживання, так і у спеціалізованих установах надання відповідних послуг, важливе місце серед яких посідає територіальний центр надання соціальних послуг.

Звернуто увагу на те, що вітчизняне законодавство повинне й надалі розвиватися у напрямку деталізації видів соціальних послуг, розширення їх переліку з метою адаптації до нових соціальних ризиків, що виникають у середовищі людей похилого віку, а також удосконалення форм надання соціальних послуг та розробки їх відповідних комбінацій та різновидів.

У підрозділі 2.3 «Особливості умов та порядку отримання соціальних послуг громадянами похилого віку» проаналізовано законодавчий порядок отримання соціальних послуг громадянами похилого віку в Україні, який співставлено з деякими умовами здійснення соціального обслуговування за кордоном, зокрема у таких країнах як Велика Британія, Франція та ін.

Визначено підстави для отримання соціальних послуг громадянами похилого віку, які класифіковано на юридичні (норма права, якою закріплено право громадянина на отримання соціальної послуги та договір про надання соціальних послуг) та фактичні (складна життєва обставина та заява громадянина до суб'єкта, що надає соціальні послуги, як волевиявлення, що свідчить про бажання отримати соціальні послуги), а також виокремлено позитивні риси порядку та умов надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

Охарактеризовано кожен із підстав отримання соціальних послуг. Зокрема, особливу увагу акцентовано на дослідженні форми договору про надання соціальних послуг, а також сутності поняття «складна життєва обставина» як фактичної підстави для отримання соціальної послуги. Відзначено, що однією із сутнісних ознак, які характеризують складну життєву обставину є об'єктивна неможливість подолати її самотійно, а також те, що вона може бути спричинена як людським, так і техногенним чи природнім факторами, об'єктивними закономірностями суспільного життя тощо.

Розділ 3 «Удосконалення правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку» містить 2 підрозділи і присвячений окресленню проблемних питань нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні, а також виявленню сучасних тенденцій розвитку правового регулювання соціального обслуговування літніх людей, пошуку перспектив розвитку та розробці шляхів подальшого удосконалення досліджуваної сфери.

У підрозділі 3.1 *«Проблемні питання нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні»* проаналізовано сучасний стан правового регулювання та правореалізації в досліджуваній сфері в контексті виокремлення основних проблем нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні. Зокрема вивчено урядові нормативні документи, за результатами чого виділено недоліки системи надання соціальних послуг літнім людям. Крім того, досліджено думки вчених-теоретиків щодо проблемних питань нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні.

Зауважено, що існуюча система надання соціальних послуг громадянам похилого віку є неефективною, не закріплює достатню кількість необхідних соціальних послуг, а також стандарти щодо їх надання, характеризується надмірною централізацією та відсутністю механізмів контролю за якістю таких послуг, що не дозволяє їй у повній мірі задовольняти сучасні потреби населення похилого віку. Як наслідок, при дослідженні надання соціальних послуг людям похилого віку виділено та систематизовано проблемні питання нормативно-правового регулювання у зазначеній сфері.

У підрозділі 3.2 *«Сучасні тенденції та перспективи розвитку правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні»* охарактеризовано сучасні процеси та тенденції щодо вдосконалення надання соціальних послуг громадянам похилого віку і відзначено, що відповідними нормативними документами Кабінету Міністрів України передбачена значна кількість системно спланованих заходів щодо модернізації надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні, реалізація яких у повному обсязі покращить якість їх надання, тому, говорячи про відповідні тенденції у розвитку системи надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні, слід констатувати, що вони виникають саме у зв'язку з реалізацією наведених вище заходів. Вони характеризуються в цілому як позитивні, спрямовані на покращення та вдосконалення наведеної системи, її нормативного закріплення, а також орієнтовані на подолання проблем, які існують у сфері надання соціальних послуг.

На основі аналізу тенденцій та запропонованих законодавцем і науковцями заходів щодо перспектив реформування системи надання

соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні запропоновано власні шляхи розвитку та вдосконалення досліджуваного інституту.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнюється й по-новому вирішується наукове завдання, яке полягає в тому, щоб на підставі системного аналізу теоретико-правових засад надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні, а також науково-теоретичних розробок та практичного втілення даного питання визначити реальний стан соціального обслуговування літніх людей у державі, виявити його проблеми і недоліки та сформулювати власні пропозиції щодо напрямків подальшого розвитку нормативно-правового регулювання даного правового інституту. У висновках містяться результати проведеного дослідження, сформульовані в пропозиціях і рекомендаціях, спрямованих на досягнення поставленої мети.

1. Соціально-правовий статус громадянина похилого віку запропоновано розглядати як складову частину загального правового статусу особи, він характеризує правові зв'язки громадянина похилого віку з державою та державно організованим суспільством, що проявляється в сукупності правових норм, котрі закріплюють права, свободи й обов'язки літньої людини, визначають її місце в системі суспільних відносин і пріоритетну для неї систему соціальних функцій.

2. Соціальне обслуговування громадян похилого віку в Україні – це один із видів соціального забезпечення громадян похилого віку як форми їх соціального захисту, що має на меті за допомогою ефективного надання соціальних послуг громадянам похилого віку забезпечити їх підтримку та задоволення основних життєвих потреб у самообслуговуванні.

Право на соціальне обслуговування не зводиться лише до фактичного права на отримання певної сукупності соціальних послуг, а важливими його складовими є також права на конфіденційність, гуманність, відкритість та прозорість у наданні соціальної послуги, а також отримання соціального обслуговування відповідно до визначених державою стандартів якості, що є невід'ємними елементами у характеристиці даного соціального права

За інтегративним підходом право на соціальне обслуговування громадян похилого віку в Україні включає в себе такі правомочності: (а) власні дії чи бездіяльність щодо звернення до суб'єктів, які надають соціальні послуги, за отриманням необхідного виду соціальних послуг або відмову від їх отримання; (б) право на вимогу до суб'єкта, який надає соціальні послуги, забезпечити реалізацію свого права на отримання соціальної послуги, а також дотримуватися конфіденційності, етичних правил, справедливого та людського ставлення, державних стандартів під час її надання, надавати своєчасну, повну

й актуальну інформацію щодо переліку соціальних послуг, порядку їх надання; (в) право користуватися обраною соціальною послугою для розв'язання своєї скрутної життєвої ситуації; (г) право захищати своє право на соціальне обслуговування за допомогою звернення до компетентних суб'єктів (вищестоящих органів чи суду).

3. Соціальні послуги громадянам похилого віку запропоновано визначити як діяльність органів державної влади, органів місцевого самоврядування та недержавних суб'єктів щодо обслуговування та надання соціальної підтримки й допомоги, відповідно до визначеного законодавством переліку, особам похилого віку з метою подолання складних життєвих обставин, в які вони потрапили, та забезпечення належного рівня їх життєдіяльності та соціальної адаптації, реінтеграції в суспільство, активного довголіття, соціальне значення якого формується та споживається у процесі такого надання, що здійснюється на підставі їх звернення.

4. Окрім загальних ознак соціальних послуг, які виокремлюються вченими у наукових працях, запропоновано виділити наступні ознаки соціальної послуги громадянам похилого віку: (а) соціальний характер – тобто надання соціальної послуги людині похилого віку має на меті виключно подолання складних життєвих обставин, в які вона потрапила; (б) відсутність мети отримання прибутку в суб'єктів, які надають соціальні послуги. Зазначена ознака являє собою логічне продовження попередньої, адже хоча певні види соціальних послуг і надаються за відповідну визначену законодавством плату, проте остання спрямована на відновлення ресурсів, що витрачаються на надання цієї послуги, та жодним чином не на отримання комерційного прибутку, що також підтверджується значним переліком осіб, які звільняються від плати за надання соціальної послуги; (в) особлива адресна (суб'єктна) спрямованість – соціальні послуги надаються виключно особам, які зазнали впливу відповідних соціальних ризиків, – особам похилого віку; (г) документальна закріпленість, тобто будь-яка соціальна послуга надається на підставі відповідного переліку документів, які підтверджують наявність підстав для її одержання; крім того, на особу похилого віку, яка звернулася за наданням такої послуги, заводиться особова справа, що містить усю інформацію щодо надання їй відповідної соціальної послуги.

5. Нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні – це зовнішня форма вираження правових норм, що закріплюють межі реалізації права особи похилого віку на отримання соціальних послуг, порядок, підстави, умови та процедуру, основні принципи та засади їх надання, а також систему органів та посадових осіб, уповноважених надавати соціальні послуги такій категорії осіб, та їх правомочності у даній сфері.

6. Проаналізувавши сучасний стан нормативно-правового забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні, зроблено

висновок про належний його рівень, що відображає соціальну сутність і спрямованість діяльності як міжнародної спільноти, так і України, усвідомлення соціальних ризиків старіння людини та намагання найбільш комплексно підійти до вирішення проблем літньої людини. При цьому наголошено, що нормативно-правове забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку повинне і в подальшому розвиватися, адаптуючись до нових реалій сьогодення, шляхом збільшення фінансування даної сфери, розширення переліку соціальних послуг, удосконалення порядку та умов їх надання.

7. Принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні запропоновано визначити як положення, ідеї та засади, що у найбільш загальному та цілісному вигляді виражають ту міру свободи та справедливості, яка втілена у досліджуваному правовому інституті, а також його правову специфіку, що полягає у верховенстві ідей етики та гуманності, забезпеченні індивідуального підходу до вирішення проблем кожної людини похилого віку, таким чином виражаючи його соціальну сутність і спрямування; вони є основним фундаментом, на якому здійснюється побудова всіх правовідносин інституту надання соціальних послуг.

8. До загальних рис, які притаманні принципам надання соціальних послуг громадянам похилого віку, запропоновано долучити наступні спеціальні ознаки: (а) компромісність (принципи інституту надання соціальних послуг у своїй системі являють собою яскравий приклад прояву компромісу та віднайдення найбільш оптимального варіанту між фінансовими можливостями держави щодо здійснення соціального обслуговування літньої людини і її реальними індивідуальними потребами у такому обслуговуванні та відповідних стандартах), (б) гуманістичне спрямування, високий рівень диспозитивності (тобто існуючі принципи надання соціальних послуг забезпечують існування такого правового режиму, за якого самій особі похилого віку надається можливість обирати вид соціальної послуги чи обрати декілька її видів, форму надання або взагалі відмовитися від неї тощо).

9. Зроблено висновок, що класифікація соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні за різними критеріями розроблена як на науково-теоретичному, так і на нормативно-правовому рівнях та є, безумовно, обґрунтованою і має практичне значення при характеристиці соціальних послуг, оскільки виокремлює їх важливі сутнісні риси та окреслює їх соціальне призначення. Класифікацію соціальних послуг громадянам похилого віку запропоновано доповнити:

– за способом їх надання: (а) ті, які надаються структурними підрозділами територіального центру соціального обслуговування вдома, (б) ті, що надаються безпосередньо у структурних підрозділах територіального центру соціального обслуговування;

– за ознакою суб'єкта надання соціальних послуг: на ті, що надаються державними органами, органами місцевого самоврядування, недержавними суб'єктами;

– за ознакою необхідності прийняття індивідуально-правового акта та наявністю елемента реалізації владних повноважень під час надання соціальної послуги: (а) адміністративна соціальна послуга, (б) соціальна послуга без ознак адміністративної;

– за ознакою системності та часового проміжку надання відповідної соціальної послуги: (а) ті, що надаються одноразово під час звернення (інформаційні послуги, роз'яснення, консультації), (б) ті, які надаються систематично протягом певного періоду (здійснення соціально-побутового обслуговування літньої людини вдома відділенням територіального центру – приготування їжі, покупка газет тощо).

10. Позитивними рисами порядку та умов надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні названо наступні: (а) вичерпний перелік підстав для отримання соціальних послуг громадянами похилого віку (юридичні: норма права, договір про надання соціальних послуг; фактичні: складна життєва обставина, заява громадянина), а також вичерпний перелік документів, які необхідно надати, звернувшись за відповідним видом соціальної послуги; (б) законодавче закріплення різноманітності суб'єктів, які можуть надавати соціальні послуги (державні установи, органи місцевого самоврядування, недержавні організації), що створює підвалини для формування конкуренції у сфері надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні та, відповідно, підвищення якості соціальних послуг; (в) детальна, прозора та чітка регламентація процедури звернення особи похилого віку за отриманням соціальної послуги, (г) доступність звернення за отриманням соціальної послуги громадянином похилого віку, можливість особи звернутися за відповідною допомогою як особисто, так і через опікуна.

11. Проблеми нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні запропоновано поділити на наступні групи:

– ті, що витікають з нормативного регулювання даного питання (відсутність єдиного законодавчого акта, яким було б закріплено державні стандарти надання соціальних послуг людям похилого віку, а також їх мінімальний перелік, роздрібненість нормативно-правового регулювання у даній сфері, недосконалість постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку здійснення соціального замовлення за рахунок бюджетних коштів» у контексті непередбаченості забезпечення реальної участі осіб похилого віку у формуванні потреби у соціальному замовленні);

– ті, що виникають під час реалізації права громадянина похилого віку на соціальне обслуговування: (а) пов'язані з суб'єктами надання соціальних послуг (централізованість системи надання соціальних послуг, диспропорція у

фінансуванні надання соціальних послуг людям похилого віку в Україні, недостатня кваліфікація соціальних працівників, недостатній розвиток участі системи недержавних організацій у наданні соціальних послуг людям похилого віку тощо); (б) пов'язані з особою похилого віку (психологічні проблеми – недовіра до системи надання соціальних послуг в Україні тощо).

Крім того, запропоновано класифікувати проблеми за їх характером на: (1) фінансові (неправильний розподіл державних трансфертів у досліджуваній сфері); (2) організаційні (надмірна централізованість); (3) інформаційні (недостатня поінформованість населення похилого віку про перелік соціальних послуг); (4) психологічні (недовіра до системи органів, що надають соціальні послуги); (5) нормативно-правові (колізії у чинному законодавстві).

12. Зроблено висновок, що в подальшому розвиток нормативно-правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні повинен відбуватися за наступними напрямками:

- усунення правових колізій шляхом прийняття єдиного кодифікованого акта – Кодексу соціального обслуговування громадян похилого віку в Україні, в якому буде визначено засади, принципи, умови, порядок та особливості надання соціальних послуг громадянам похилого віку, встановлено державні стандарти з надання соціальних послуг людям похилого віку та порядок їх розробки, порядок здійснення соціального замовлення, мінімально необхідний перелік соціальних послуг для особи похилого віку;

- забезпечення децентралізації в системі надання соціальних послуг та зміни принципу фінансування надання соціальних послуг шляхом перерозподілу бюджетних трансфертів для грошового забезпечення даної сфери до місцевих бюджетів, а також завдяки прийняттю нового Закону України «Про участь недержавних організацій у здійсненні соціального обслуговування громадян похилого віку в Україні», відповідно до якого буде закріплено їх правовий статус та надано пільги в оподаткуванні;

- розширення переліку соціальних послуг та вдосконалення індивідуального підходу при їх наданні;

- підвищення кваліфікації соціальних працівників, які надають соціальні послуги шляхом затвердження відповідних кваліфікаційних характеристик, проведення навчань;

- запровадження можливості реалізувати право на отримання соціальної послуги за допомогою звернення із електронними заявами на офіційних сайтах суб'єктів, які надають соціальні послуги;

- проведення органами державної влади, органами місцевого самоврядування активної інформаційно-роз'яснювальної роботи серед літнього населення України тощо.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Федунів А.Д. Соціальні послуги та їх роль у забезпеченні підтримки соціального статусу громадян похилого віку та їх повноцінної життєдіяльності / А.Д. Федунів // Наука і правоохорона. – 2014. – № 3, ч. 2. – С. 113-118.
2. Федунів А.Д. Види соціальних послуг для громадян похилого віку / А.Д. Федунів // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. – 2014. – № 29, ч. 2. – С. 122-126.
3. Федунів А.Д. Щодо принципів надання соціальних послуг громадянам похилого віку / А.Д. Федунів// Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Юридичні науки. – 2014. – Випуск 5, ч. 2. – Т. 2. – С. 117-124.
4. Федунів А.Д. Сучасний стан нормативно-правового забезпечення надання соціальних послуг громадянам похилого віку / А.Д. Федунів // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія: Право. – 2015. – Випуск 1. – С. 51-57.
5. Федунів А.Д. Проблемы предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста в Украине / А.Д. Федунив // Право и политика. – 2015. – № 2. – С. 192-198.
6. Федунів А.Д. Право на соціальне обслуговування як елемент соціально-правового статусу громадян похилого віку / А.Д. Федунів // Митна справа. – 2015. – № 3. – С. 168-173.
7. Федунів А.Д. Сутність і значення надання соціальних послуг громадянам похилого віку / А.Д. Федунів // Дотримання прав людини: сучасний стан правового регулювання та перспективи його вдосконалення: матеріали другої звітної Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 5 березня 2015 р.). – К.: НАВС, 2015. – С. 47-49.
8. Федунів А.Д. Особливості законодавства щодо регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні / А.Д. Федунів // Адміністративно-правова протидія корупції: матеріали науково-практичного семінару (м. Харків, 19 лютого 2015 р.). – Х.: Золота миля, 2015. – С. 79-81.

АНОТАЦІЯ

Федунів А.Д. Правове регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.05 – трудове право; право соціального забезпечення. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ. – Дніпропетровськ, 2015.

Дисертаційне дослідження присвячене вивченню нормативно-правового регулювання, а також теоретичних аспектів надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні. У праці досліджено чинне законодавство, що регулює соціальне обслуговування громадян похилого віку, а також доктринальні напрацювання у цій сфері соціального забезпечення. Розкрито та вдосконалено категоріально-понятійний апарат: «право на соціальне обслуговування громадянина похилого віку», «соціально-правовий статус громадянина похилого віку», «соціальні послуги громадянам похилого віку», «принципи надання соціальних послуг громадянам похилого віку».

На основі аналізу проблематики надання соціальних послуг громадянам похилого віку в Україні розроблені і систематизовані власні пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання надання соціальних послуг громадянам похилого віку, а також реформування правозастосовчої практики при здійсненні соціального обслуговування літніх людей.

Ключові слова: *право на соціальне обслуговування, соціально-правовий статус, громадянин похилого віку, соціальна послуга, соціальний ризик, складна життєва обставина, соціальне замовлення, соціальна реабілітація, соціальна адаптація.*

АННОТАЦІЯ

Федунив А.Д. Правовое регулирование предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.05 – трудовое право; право социального обеспечения. – Днепропетровский государственный университет внутренних дел. – Днепропетровск, 2015.

Диссертационное исследование посвящено изучению нормативно-правового регулирования, а также теоретических аспектов предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста в Украине. В работе исследовано действующее законодательство, регулирующее социальное обслуживание граждан пожилого возраста, а также доктринальные наработки в этой сфере социального обеспечения. Раскрыт и усовершенствован категориально-понятийный аппарат: «право на социальное обслуживание гражданина пожилого возраста», «социально-правовой статус гражданина пожилого возраста», «социальные услуги гражданам пожилого возраста», «принципы предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста».

Исследовано понятие, содержание и сущность права на социальное обслуживание как субъективного права гражданина преклонного возраста в Украине, а также как элемента его социально-правового статуса. Определена роль указанного права в поддержке социального статуса пожилого человека.

Установлено, что оно представляет собой одно из направлений социальной защиты пожилых людей в Украине в целом, которое имеет целью посредством эффективного предоставления перечня социальных услуг указанной категории лиц обеспечить их поддержку и удовлетворение ключевых жизненных потребностей в самообслуживании; предложено указанное субъективное право рассматривать как систему следующих взаимосвязанных элементов: право на собственные действия по получению социальной услуги, право требования, право пользоваться социальной услугой и право защиты.

Определены понятие и правовая природа социальных услуг, выделены их специфические признаки, а также осуществлена классификация социальных услуг, выделены формы предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста в Украине. Выделены существенные признаки, качественно отличающие социальную услугу от других видов услуг – социальный характер, отсутствие цели получения прибыли у субъектов, которые ее предоставляют, адресная направленность на лиц, находящихся в сложных жизненных обстоятельствах. Также отмечена необходимость дальнейшего развития украинского законодательства в направлении расширения видов социальных услуг пожилым людям.

Изучены правоотношения, которые возникают в процессе предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста, а именно: раскрыты условия и порядок получения ими таких услуг, приведены принципы предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста, определены основания для возникновения у пожилого человека права на социальное обслуживание. Отмечено, что для возникновения у граждан пожилого возраста права на получение социальной услуги необходимо единство правовых и фактических оснований. К правовым основаниям отнесены правовая норма, которая предусматривает право на социальную услугу, и договор о предоставлении социальных услуг, а к фактическим – пребывание лица в сложных жизненных обстоятельствах и его заявление к субъекту, который предоставляет социальные услуги.

На основе анализа проблематики предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста в Украине разработаны и систематизированы собственные предложения и рекомендации по совершенствованию правового регулирования предоставления социальных услуг гражданам пожилого возраста, а также реформированию правоприменительной практики при осуществлении социального обслуживания пожилых людей.

Ключевые слова: право на социальное обслуживание, социально-правовой статус, гражданин пожилого возраста, социальная услуга, риск, сложное жизненное обстоятельство, социальный заказ, социальная реабилитация, социальная адаптация.

ANNOTATION

Feduniv A. D. Legal regulation of rendering social services to the elderly people. – *The manuscript.*

Thesis for the degree of Candidate of Sciences in speciality 12.00.05 – labour law; social security law. – Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. – Dnipropetrovsk, 2015.

The thesis is devoted to the study of legal regulation and theoretical aspects of rendering social services to the elderly people in Ukraine. The current legislation regulating of the social care institute for elderly people and doctrinal developments in this field of social security were examined in this work. Categorical-conceptual apparatus such as: «right to social services of elderly person», «social and legal status of the elderly person», «social service of elderly person», «bases and principles of rendering social services to elderly people» was exposed and improved.

The problems of rendering social services to elderly people in Ukraine were analyzed, suggestions were made and the directions for further development of legal regulation of the researched legal institution were exposed.

Key words: *right to social services, social and legal status, elderly citizen, social service, social risk, difficult life circumstance, social order, social rehabilitation, social adaptation.*